

ความคลาดเคลื่อนของรายงานอายุ

วรชัย ทองไทย*

บทนำ

อายุและเพศเป็นตัวแปรพื้นฐานที่สำคัญในการวิเคราะห์ทางประชากรศาสตร์ ด้วยเหตุที่ประชากรในแต่ละอายุและเพศ จะมีพฤติกรรมอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประชากรแตกต่างกันออกไป เช่น ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานมีการเคลื่อนย้ายสูงกว่าวัยอื่นสตรีวัยเจริญพันธุ์จะอยู่ในช่วงอายุ 15-49 ปี เพศหญิงมีอายุขัยโดยเฉลี่ยยืนยาวกว่าเพศชาย เป็นต้น ดังนั้นข้อมูลด้านอายุและเพศ ควรสมบูรณ์และถูกต้องมากที่สุด เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการวิเคราะห์

เนื่องจากเพศสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน และไม่มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เกิด ความผิดพลาดในการสำรวจหรือแจ้งนับจึงไม่เกิดขึ้น แต่สำหรับอายุซึ่งเปลี่ยนแปลงไปทุก ๆ ปีย่อมมีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นการรายงานอายุโดยบุคคลอื่น เช่น การสำมะโนประชากร ซึ่งเจ้าบ้านมักจะเป็นผู้ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลในบ้าน หรือแม้แต่การสำรวจซึ่งเจ้าตัวเป็นผู้บอกอายุเองก็ยังพบว่า มีความคลาดเคลื่อนอยู่เสมอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะตนเองจำไม่ได้ว่าเกิดเมื่อไร จึงได้เพียงแต่ประมาณอายุที่คาดว่าจะจะเป็น หรืออาจเป็นเพราะความนิยมที่จะบอกอายุช่วงใดช่วงหนึ่งหรือลงท้ายด้วยเลขหลักใดหลักหนึ่งก็ได้ (United Nations, 1955)

ในสังคมไทย ถึงแม้ว่าความนิยมที่จะบอกอายุที่ลงท้ายด้วยเลขหลักใดไม่มี แต่ส่วนใหญ่แล้วนิยมที่จะบอกอายุอย่าง (อายุในวันเกิดที่จะถึง) มากกว่าอายุเต็มปี (อายุในวันเกิดที่ผ่านมา) (Chamrathirong, Debavalya and Knodel, 1978) ด้วยเหตุนี้ในการสำมะโนประชากรตั้งแต่ พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา อายุที่ได้จึงคำนวณมาจากวันเดือนปีเกิด แทนที่การรายงานอายุ ส่วนการสำรวจทางประชากรโดยทั่วไปมักจะใช้ทั้งการรายงานอายุและวันเดือนปีควบคู่กันไป เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลอายุ

* สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครชัยศรี นครปฐม 73170

สำหรับงานวิจัยอื่น ๆ ที่ถามแค่เพียงอายุนั้น ความถูกต้องของข้อมูลจึงขึ้นอยู่กับนิสัยของคนทั่วไปที่จะตอบอายุนั่นเอง ปัจจุบันเรายังคงนิยมที่จะบอกอายุมากกว่าอายุเต็มอยู่หรือเปล่า ทั้ง ๆ ที่ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีประชากรได้รู้ถึงปัญหาประชากรและเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับประชากรศาสตร์มากขึ้นกว่าแต่ก่อน อีกทั้งยังมีการสอนวิชาประชากรศึกษาอยู่ในโรงเรียนด้วย สิ่งเหล่านี้ได้ช่วยเปลี่ยนนิสัยของการบอกอายุของคนทั่วไปหรือไม่ รายงานชิ้นนี้เป็นความพยายามครั้งแรกที่จะดูถึงพฤติกรรมดังกล่าว แต่ด้วยขอบเขตจำกัดของข้อมูลคำตอบที่ได้อาจไม่สมบูรณ์นัก อย่างไรก็ตามรายงานนี้อาจจะใช้เป็นแนวทางสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปได้

กรอบแนวความคิด

โดยทั่วไปเรามักคิดกันว่า เป็นธรรมเนียมหรือความเคยชินที่ทำให้คนทั่วไปนิยมบอกอายุมากกว่าอายุเต็มปี ถ้าเป็นเช่นนั้นความเคยชินนี้คงจะมีอยู่ในผู้สูงอายุมากกว่าคนอายุน้อย ดังนั้นเมื่อเวลาล่วงเลยไปความนิยมที่จะบอกอายุอย่างก็ควรที่จะลดลงไปด้วย ซึ่งน่าจะลดลงในหมู่คนอายุน้อยมากกว่า การรายงานอายุที่ถูกต้องจึงควรมีมากกว่าในกลุ่มคนอายุน้อยเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุ ในทำนองเดียวกันการศึกษาก็น่าจะมีส่วนช่วยให้ความถูกต้องของการรายงานอายุมีมากขึ้น นั่นคือ สัดส่วนผู้รายงานอายุถูกต้องจะมีในกลุ่มผู้มีการศึกษาสูงมากกว่าผู้มีการศึกษาค่ำ

อาชีพ อาจใช้เป็นตัวชี้วัดสถานะเศรษฐกิจและสังคมได้ ผู้ที่ประกอบอาชีพบริหารหรือเป็นเจ้าของกิจการ อาจถือว่าอยู่ในสถานภาพเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าผู้ประกอบอาชีพรับจ้างหรือกรรมกร จึงควรจะมีสัดส่วนการรายงานอายุถูกต้องมากกว่าด้วย

สำหรับความแตกต่างทางเพศนั้นไม่น่าจะมีอิทธิพลในเรื่องรายงานอายุ ทั้งนี้เพราะสังคมไทยไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะในเรื่องเพศ ศตริมีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนและประกอบอาชีพได้เท่ากับบุรุษ ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงของรายงานอายุถ้าจะมีขึ้นก็ควรจะกระทบทั้งสองเพศเท่า ๆ กัน

คุณลักษณะอื่นที่คิดว่าสำคัญคือ สถานที่อยู่อาศัย ได้แก่ การอยู่ในเขตเมืองหรือชนบท หรืออยู่อาศัยในแต่ละภาคของประเทศ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่ต่างกันน่าจะทำให้การรายงานอายุแตกต่างกันไปด้วย

นอกจากนี้ในรายงานของ อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ และคนอื่น ๆ (Chamratrithirong et al., 1978) ยังได้พยายามอธิบายสาเหตุของการรายงานอายุคลาดเคลื่อนว่าอาจเป็นเพราะการปิดเศษก็ได้กล่าวคือ ผู้ที่มีเศษของปีน้อยกว่าครึ่งปีจะปิดเศษลงมาโดยบอกเป็นอายุเต็มปี ส่วนผู้มีเศษของปีเกิดครึ่งปีขึ้นไปก็จะปิดเศษขึ้นโดยบอกอายุอย่างแทน แต่ในรายงานนั้นไม่มีข้อสรุปเพราะไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะวิเคราะห์ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงจะทำการวิเคราะห์ถึงการปิดเศษด้วยว่า จะเป็นสาเหตุของการรายงานอายุคลาดเคลื่อนหรือไม่

สมมติฐาน

เนื่องจากความจำกัดของข้อมูลซึ่งเป็นการสำรวจในพื้นที่อำเภอเดียว ตัวแปรบางตัวที่น่าจะศึกษา ได้แก่ สถานที่อยู่อาศัยจึงขาดไป สำหรับตัวแปรอื่น ๆ ที่นำมาวิเคราะห์นั้นได้ตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

1. ความคลาดเคลื่อนของรายงานอายุควรจะมีน้อยลง
2. การตอบอายุคลาดเคลื่อนมีสาเหตุเนื่องมาจากการปิดเศษ
3. อายุจริงจะมีความสัมพันธ์ในทางลบกับความถูกต้องของรายงานอายุ
4. การศึกษาและอาชีพจะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความถูกต้องของรายงานอายุ
5. เพศไม่มีอิทธิพลต่อความถูกต้องของรายงานอายุ

ข้อมูลและวิธีวิเคราะห์

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้มาจากการสำรวจเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการสร้างงานในชนบทในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2530 โดยนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิจัยประชากรและสังคม รุ่นที่ 10 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (นักศึกษาปริญญาโท รุ่นที่ 10, 2531) ซึ่งงานวิจัยนี้เป็น

ส่วนหนึ่งของการศึกษาวิชาข้อมูลประชากรและสังคม ผู้ที่อยู่ในข่ายสัมภาษณ์คือประชากรทั้งเพศชายและหญิงอายุระหว่าง 15-59 ปี อยู่อาศัยในหมู่บ้าน 3 แห่งที่ตกเป็นตัวอย่างในอำเภออุบลรัตน์ ทำการสำรวจเมื่อวันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ 2531 ได้ตัวอย่างมาทั้งสิ้น 289 ราย

ข้อมูลอายุได้มาจากคำถาม 2 ข้อคือ 1) ปัจจุบันท่านอายุเท่าไร 2) เดือนและ พ.ศ. ที่ท่านเกิด คำตอบและคำถามข้อแรกจะเป็นอายุที่คนทั่วไปนิยมที่จะตอบ ส่วนคำถามข้อหลังจะใช้คำนวณอายุเต็มปี (อายุจริง) ที่ถูกต้อง โดยเอาเดือน และ พ.ศ. ที่เกิดมาลบออกจากเดือนและ พ.ศ. ที่สัมภาษณ์ (เดือนกุมภาพันธ์ 2531) ก็จะได้อายุเต็มปี ความแตกต่างระหว่างอายุที่รายงานกับอายุจริงก็คือ ความคลาดเคลื่อนของการรายงานอายุ

ในการถามอายุปัจจุบัน ถ้าผู้ตอบจำไม่ได้หรือไม่ทราบ พนักงานสัมภาษณ์ก็จะให้ประมาณอายุเอาว่าควรจะเป็นเท่าไร ผู้ที่ต้องประมาณอายุเองนั้นก็มิพอสมควร (แต่ไม่ได้มีการบันทึกไว้ว่า อายุของใครบ้างที่ได้จากการประมาณ ข้อนี้เป็นความผิดพลาดอันหนึ่งของการออกแบบสอบถาม) ดังนั้นจึงอาจมีผู้ที่ตอบอายุคลาดเคลื่อนจากอายุจริงไปได้หลายปี ซึ่งทำให้ไม่สามารถวัดความนิยมของการตอบอายุจากข้อมูลเหล่านี้ได้ ส่วนคำถามเกี่ยวกับเดือน และ พ.ศ. ที่เกิดก็มีอยู่ไม่น้อยเหมือนกันที่จำได้แต่เดือนและปีของไทย ในกรณีเช่นนี้พนักงานสัมภาษณ์จะบันทึกตามคำบอกแล้วนำมาเทียบเป็นเดือน และ พ.ศ. ในขณะลงรหัส สำหรับรายที่จำเดือนเกิดหรือปีเกิดหรือ พ.ศ. ที่เกิดไม่ได้เลยจะไม่นำมาวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์จะคัดเลือกเฉพาะตัวอย่าง ที่มีความสมบูรณ์ด้านข้อมูลอายุ โดยตัวอย่างที่คัดออกคือผู้ที่ไม่ทราบเดือนและ พ.ศ. ที่เกิด และในขั้นแรกได้คัดผู้ที่บอกอายุคลาดเคลื่อนเกินกว่า 4 ปีขึ้นไปออกด้วย ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าความผิดพลาดคงจะเกิดจากการสัมภาษณ์หรือขณะลงรหัสมากกว่า ด้วยเหตุที่พนักงานสัมภาษณ์ไม่มีโอกาสได้ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลในขณะสัมภาษณ์ ซึ่งในงานสำรวจทางประชากรนั้นคำตอบอายุและวันเดือนปีเกิดจะถูกตรวจสอบว่า สอดคล้องกันหรือไม่ ถ้าไม่ตรงกันก็จะซักผู้ถูกสัมภาษณ์ต่อเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง แต่ในการสำรวจครั้งนี้ไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ เพราะข้อมูลเกี่ยวกับอายุที่ได้ควรจะเป็นข้อมูลที่ไม่มีการตรวจแก้

และชักถามในสนาม ด้วยเหตุผลเช่นนี้การวิเคราะห์ความคลาดเคลื่อนของอายุจึงไม่สามารถใช้ข้อมูลที่มียุแล้วมาวิเคราะห์ได้ ทั้งนี้เพราะอายุได้ถูกปรับแก้ให้ตรงกันตั้งแต่ในสนามแล้วนั่นเอง

ผลในขั้นนี้ปรากฏว่า ผู้ตอบอายุน้อยกว่าอายุจริง 3-4 ปี มีเพียง 4 ราย และผู้ที่ตอบอายุเกินกว่าอายุจริง 3-4 ปีมีเพียง 6 รายเท่านั้นจึงได้คัดออกไป รายงานนี้จะทำการวิเคราะห์แต่เพียงผู้ที่ตอบอายุถูกต้องหรือคลาดเคลื่อนไปเพียง 2 ปีเท่านั้น (แต่จากตัวอย่างไม่มีใครรายงานอายุน้อยกว่าอายุจริง 2 ปีเลย) ทำให้ข้อมูลตัวอย่างที่ใช้วิเคราะห์เหลือเพียง 224 ราย

ลักษณะทั่วไปของประชากรตัวอย่าง

ประชากรตัวอย่างมีจำนวนผู้ชายและผู้หญิงไม่แตกต่างกันนัก โดยมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 33 ปี และมีอายุมาตรฐานเท่ากับ 32 ปี แต่ผู้ชายมีอายุเฉลี่ยมากกว่าผู้หญิงคือ 35 และ 31 ปีตามลำดับ และผู้ชายสูงอายุก็ตกเป็นตัวอย่างมากกว่าผู้หญิงสูงอายุด้วย โดยผู้ชายมีอายุมาตรฐานเท่ากับ 35 ปี ส่วนผู้หญิงเท่ากับ 28 ปี (ตาราง 1)

ระดับการศึกษา ประชากรเกือบทั้งหมดเรียนจบประถมปีที่ 4 เป็นอย่างน้อย มีเพียงร้อยละ 3 เท่านั้นที่เรียนไม่จบประถมปีที่ 4 หรือไม่ได้เรียน และมีถึง 1 ใน 4 ที่เรียนสูงกว่าประถมปีที่ 4 ผู้หญิงและผู้ชายมีการศึกษาไม่แตกต่างกันนัก ในด้านอาชีพก็เช่นกันไม่มีความแตกต่างระหว่างหญิงและชาย โดยส่วนมากจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งสูงถึงร้อยละ 87 และมีเพียงร้อยละ 3 เท่านั้นที่ไม่ทำงานหรือทำงานบ้าน (ตาราง 1)

สรุปแล้ว ประชากรตัวอย่างจะเป็นประชากรในชนบท ที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ มีการศึกษาอย่างน้อยประถมปีที่ 4 มีสัดส่วนหญิงและชายพอ ๆ กัน โดยที่ผู้ชายจะมีอายุเฉลี่ยมากกว่าผู้หญิง และฝ่ายชายมีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากกว่าฝ่ายหญิง แต่ทางด้านการศึกษาและอาชีพไม่พบว่ามีแตกต่างกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย

ตาราง 1. ลักษณะทั่วไปของประชากรตัวอย่างแยกตามเพศ

คุณลักษณะ	อัตราส่วนร้อยละ		
	ชาย	หญิง	รวม
กลุ่มอายุจริง			
15 - 19	13.8	16.5	15.2
20 - 24	8.3	20.9	14.7
25 - 29	13.8	15.6	14.7
30 - 34	12.8	12.2	12.5
35 - 39	14.7	10.4	12.5
40 - 44	14.7	6.1	10.3
45 - 49	6.4	13.0	8.9
50 - 54	10.1	3.5*	6.7
55 - 59	7.3	1.7*	4.5
รวม	100.0	100.0	100.0
		ไค-สแควร์ : 23.38**	
		นัยสำคัญ : 0.003**	
การศึกษา			
ต่ำกว่าประถมปีที่ 4	-	5.2	2.7
ประถมปีที่ 4	75.2	69.6	72.3
สูงกว่าประถมปีที่ 4	24.8	25.2	25.0
รวม	100.0	100.0	100.0
อาชีพ			
เกษตรกรรม	83.5	84.4	83.9
รับจ้างการเกษตร	3.7*	2.6*	3.1
วิชาชีพ	3.7*	0.9*	2.2
รับจ้างนอกภาคเกษตร	2.8*	2.6*	2.7
ค้าขาย	3.7*	5.2	4.5
ไม่ทำงาน	2.8*	4.4	3.6
รวม	100.0	100.0	100.0
รวม	48.7	51.3	100.0
จำนวน	(109)	(115)	(224)

หมายเหตุ : การศึกษาและอาชีพ ไม่แสดงค่าไค-สแควร์ และนัยสำคัญ เพราะมากกว่า 1 ใน 5 ของช่องทั้งหมด

จำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 5 ราย

* จำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 5 ราย

** ค่าไค-สแควร์และนัยสำคัญ ทดสอบเฉพาะเพศชายและเพศหญิง

ผลการวิเคราะห์

จากประชากรตัวอย่างพบว่า ผู้ที่ตอบอายุถูกต้องคือบอกอายุเต็มปี (นับถึงวันเกิดครั้งสุดท้าย) มีเพียง 1 ใน 3 ของตัวอย่างเท่านั้น เกือบครึ่งหนึ่งจะตอบอายุอย่าง (นับถึงวันเกิดที่จะถึง) คือมีถึงร้อยละ 47 ส่วนผู้ที่ตอบอายุเกินไป 2 ปี มีประมาณ 1 ใน 10 และประมาณร้อยละ 7 ที่ตอบอายุต่ำกว่าอายุจริง 1 ปี (ดูตาราง 2) มีข้อน่าสังเกต คือ คนส่วนใหญ่มีแนวโน้มจะตอบอายุเกินกว่าอายุจริงมากกว่าที่จะตอบอายุน้อยกว่าอายุจริง

ตาราง 2. จำนวนและอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่ตอบอายุคลาดเคลื่อน

จำนวนปีที่คลาดเคลื่อน	จำนวน	อัตราส่วนร้อยละ
- 1	(15)	6.7
0	(80)	35.7
+ 1	(106)	47.3
+ 2	(23)	10.3
รวม	(224)	100.0

หมายเหตุ : - หมายถึง คอบน้อยกว่าอายุจริง
+ หมายถึง คอบเกินกว่าอายุจริง
0 หมายถึง คอบอายุตรงกับอายุจริง

ถึงแม้ว่ายังไม่มีใครทราบว่า ในอดีตนั้นสัดส่วนของผู้ที่ตอบอายุถูกต้องควรจะ เป็นเท่าใด แต่จากการที่พบว่าผู้ที่ตอบได้ถูกต้องมีเพียง 1 ใน 3 เท่านั้น ก็พอจะอนุมาน ได้ว่า ความคลาดเคลื่อนของรายงานอายุไม่น่าจะลดน้อยลงแต่ประการใดเลย เพราะ คนเกือบครึ่งก็ยังนิยมตอบอายุอย่างอยู่ นั่นคือไม่ยอมรับสมมติฐานข้อที่หนึ่ง

จะเป็นไปได้ไหมว่า เหตุที่คนเกือบครึ่งยังนิยมตอบอายุอย่างอาจเป็นเพราะคน เหล่านั้นนิยมปัดเศษอายุก็ได้ ถ้าเป็นเช่นนี้โดยปกติในเวลาใดเวลาหนึ่งก็จะมีคนประ- มาณครึ่งหนึ่งที่มีเศษของอายุมากกว่า 6 เดือนหรือครึ่งปี ในขณะที่อีกครึ่งหนึ่งจะมีอายุ น้อยกว่า 6 เดือน หรือน้อยกว่าครึ่งปี ดังนั้นครึ่งหนึ่งของประชากรจะตอบอายุอย่าง

ถ้าการปิดเศษเป็นที่นิยมโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งดูเหมือนจะสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้ออก แต่การวิเคราะห์เพียงเท่านี้ยังไม่สามารถให้ข้อสรุปเช่นนี้ได้

ถ้าแบ่งตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เกิดเดือนกุมภาพันธ์ถึงกรกฎาคม และกลุ่มผู้เกิดเดือนสิงหาคมถึงมกราคม ในกลุ่มแรกจะเป็นผู้ที่มีเศษของอายุมากกว่า 6 เดือน (เพราะการสำรวจทำต้นเดือนกุมภาพันธ์) ซึ่งในกลุ่มนี้ทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ว่าจะต้องตอบอายุอย่าง ส่วนในกลุ่มหลังจะมีเศษของอายุน้อยกว่า 6 เดือนซึ่งควรจะตอบอายุเต็มทุกคนหรือเป็นส่วนใหญ่ว่าสมมติฐานของการปิดเศษถูกต้อง แต่ปรากฏว่าผลที่ได้ไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อนี้ กล่าวคือ การกระจายความคลาดเคลื่อนของรายงานอายุมีความคล้ายคลึงกันในทั้งสองกลุ่ม (ตาราง 3) ซึ่งก็ไม่แตกต่างจากการกระจายตัวของตัวอย่างทั้งหมดด้วย

ถ้าจะแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ผู้เกิดระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคม โดยเป็นกลุ่มที่มีเศษอายุเกินกว่า 2 ใน 3 ของปี ซึ่งมีแนวโน้มที่จะตอบอายุอย่างมากที่สุด กลุ่มที่สอง ได้แก่ผู้เกิดระหว่างเดือนมิถุนายนถึงกันยายน กลุ่มนี้จะมีเศษอายุของปีอยู่ระหว่าง .33 ถึง .67 ปี ซึ่งอาจถือว่าเป็นกลุ่มกลาง ๆ อาจมีแนวโน้มไปทางใดทางหนึ่งก็ได้ ส่วนกลุ่มที่สาม ได้แก่ผู้เกิดระหว่างเดือนตุลาคมถึงมกราคม กลุ่มนี้จะมีเศษของอายุน้อยกว่า 1 ใน 3 ของปี ซึ่งควรจะมีความโน้มไปทางที่จะตอบอายุเต็มปี แต่ผลของการวิเคราะห์กลับไม่เป็นเช่นนั้น กล่าวคือ กลุ่มแรกมีอัตราส่วนร้อยละของผู้ตอบอายุเกินครึ่งเพียงเล็กน้อย ส่วนในกลุ่มที่สามส่วนใหญ่มักจะตอบอายุอย่างอยู่ (ตาราง 4) สรุปแล้วการปิดเศษไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้คนตอบอายุหรืออายุเต็มปี แต่น่าจะอยู่ที่ความเคยชินหรือความนิยมของคนทั่ว ๆ ไปที่ชอบตอบอายุอย่างมากกว่า นั่นคือ ไม่ยอมรับสมมติฐานข้อที่สอง (ข้อมูลในตาราง 3 และ 4 ไม่แสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วย)

ตาราง 3. อัตราส่วนร้อยละของผู้ที่ตอบอายุกลาดเคลื่อนแยกตามช่วงเดือนเกิด (แบ่ง 2 ช่วง)

จำนวนปีที่กลาดเคลื่อน	ช่วงเดือนเกิด	
	ก.พ. - ก.ค.	ส.ค. - ม.ค.
- 1	4.5	9.9
0	36.1	35.2
+ 1	47.4	47.2
+ 2	12.0	7.7
รวม	100.0	100.0
จำนวน	(133)	(91)
ไค-สแควร์ : 3.34		
นัยสำคัญ : 0.34		

ตาราง 4. อัตราส่วนร้อยละของผู้ตอบอายุกลาดเคลื่อนแยกตามช่วงเดือนเกิด (แบ่ง 3 ช่วง)

จำนวนปีที่กลาดเคลื่อน	ช่วงเดือนเกิด		
	ก.พ. - พ.ค.	มิ.ย. - ก.ย.	ต.ค. - ม.ค.
- 1	2.9*	10.7	9.5
0	35.2	33.9	38.1
+ 1	52.4	42.9	42.9
+ 2	9.5	12.5	9.5
รวม	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(105)	(56)	(63)
ไค-สแควร์ : 6.00			
นัยสำคัญ : 0.42			

หมายเหตุ : * จำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 5 ราย

ถ้าการตอบอายุอย่างเป็นความเคยชินหรือนิยมกันมาแต่โบราณ ผู้สูงอายุก็ควรจะมีความเคยชินมากกว่า ประกอบกับความรู้เกี่ยวกับประชากรได้แพร่หลายในหมู่ประชาชนมากขึ้น ซึ่งควรกระทบถึงผู้มีอายุน้อยมากกว่าด้วย ความคลาดเคลื่อนของรายงานอายุจึงน่าจะเกิดกับผู้สูงอายุมากกว่าคนอายุน้อย กล่าวคือ ผู้สูงอายุจะมีอัตราส่วนของผู้ตอบอายุเต็มปีน้อยกว่าคนอายุน้อย อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ได้นั้นสนับสนุนสมมติฐานนี้ เพราะผู้สูงอายุกลับมีแนวโน้มที่จะบอกอายุเต็มปีมากกว่าอายุจริง คือ บอกอายุเต็มปีสูงถึงร้อยละ 44 แต่บอกอายุอย่างเพียงร้อยละ 31 ในขณะที่ผู้มีอายุน้อยลงมากกลับมีส่วนร้อยละของการบอกอายุเต็มปีลดลง และในกลุ่มที่มีอายุน้อยที่สุดก็มีแนวโน้มที่จะบอกอายุอย่างมากกว่าอายุเต็มปีเสียอีก กล่าวคือ มีถึงร้อยละ 58 ที่บอกอายุอย่าง ในขณะที่เพียงร้อยละ 32 บอกอายุเต็มปี ความแตกต่างของการรายงานอายุของแต่ละกลุ่มอายุนี้นับสำคัญทางสถิติด้วย (ดูตาราง 5) ดังนั้นสมมติฐานข้อที่สามจึงไม่อาจยอมรับได้ (ตารางในภาคผนวกถึงแม้จะไม่สามารถทดสอบความแตกต่างทางสถิติได้ ก็ยังคงแสดงให้เห็นว่าคนอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะตอบอายุอย่างมากกว่าคนสูงอายุเช่นเดียวกัน)

ตาราง 5. อัตราส่วนร้อยละของผู้ที่ตอบอายุคลาดเคลื่อนแยกตามกลุ่มอายุจริง

จำนวนปีที่คลาดเคลื่อน	กลุ่มอายุจริง		
	15 - 29	30 - 44	45 - 59
- 1	4.0*	5.1*	15.6
0	32.0	35.4	44.4
+ 1	58.0	43.0	31.1
+ 2	6.0	16.5	8.9*
รวม	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(100)	(79)	(45)

ไค-สแควร์ : 18.04

นัยสำคัญ : 0.006

หมายเหตุ : * จำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 5 ราย

การปฏิเธรสมมติฐานข้อที่สาม ยังเป็นการสนับสนุนการไม่ยอมรับสมมติฐานข้อที่หนึ่งด้วย กล่าวคือ ความคลาดเคลื่อนของรายงานอายุแทนที่จะลดลงกลับเพิ่มมากขึ้น โดยที่คนอายุน้อยกลับตอบผิดมากกว่าคนสูงอายุ เมื่อเป็นเช่นนี้ การศึกษาก็คงจะไม่มีผลทำให้อัตราส่วนของการรายงานอายุถูกต้องแตกต่างกันไป ระหว่างกลุ่มที่มีการศึกษาแตกต่างกัน ข้อมูลที่ได้ก็สนับสนุนความคิดนี้ กล่าวคือ ผู้มีการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 กับผู้มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 มีอัตราส่วนของผู้ตอบอายุเต็มปีเท่ากัน ถึงแม้ว่าอัตราส่วนร้อยละของผู้ที่จบประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ตอบอายุผิดพลาดถึง 2 ปี จะมีมากกว่าผู้มีการศึกษาสูงกว่าก็ตาม (ตาราง 6) นั่นคือ ไม่ยอมรับสมมติฐานข้อที่สี่ ส่วนอาชีพนั้นจะไม่ทำการวิเคราะห์ ทั้งนี้เพราะประชากรเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพเดียวกันคือ เกษตรกรรมซึ่งสูงถึงร้อยละ 87

ตาราง 6. อัตราส่วนร้อยละของผู้ที่ตอบอายุคลาดเคลื่อนแยกตามระดับการศึกษา

จำนวนปีที่คลาดเคลื่อน	ระดับการศึกษา		
	ต่ำกว่าประถมปีที่ 4	ประถมปีที่ 4	สูงกว่าประถมปีที่ 4
- 1	16.7*	7.4	3.5*
0	50.0*	35.2	35.7
+ 1	33.3*	43.8	58.9
+ 2	-	13.6	1.8*
รวม	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(6)	(162)	(56)

หมายเหตุ : ไม่แสดงค่าไค-สแควร์และนัยสำคัญ เพราะมากกว่า 1 ใน 5 ของ ช่องทั้งหมดมี

จำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 5 ราย

* จำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 5 ราย

เพศไม่น่าที่จะมีอิทธิพลต่อการรายงานอายุ แต่ข้อมูลพบว่าอัตราส่วนร้อยละของผู้ชายที่รายงานอายุจริงมีมากกว่าผู้หญิง และในทางกลับกันอัตราส่วนร้อยละของผู้หญิงที่รายงานอายุอย่างมีมากกว่าผู้ชาย อย่างไรก็ตามความแตกต่างนี้ไม่นับสำคัญทางสถิติ

(ตาราง 7) เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะอิทธิพลของอายุจริงก็ได้ ทั้งนี้เพราะผู้หญิงในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุน้อยขณะที่ผู้ชายมีอายุมาก ซึ่งผู้ที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะรายงานอายุอย่าง ส่วนผู้ที่มีอายุมากกลับนิยมรายงานอายุจริง และความแตกต่างระหว่างอายุกับเพศนั้นก็มีความสำคัญทางสถิติด้วย (ตาราง 1) สรุปแล้วในที่นี้จึงยังไม่สามารถบอกได้ว่าเพศมีอิทธิพลต่อการรายงานอายุ นั่นคือยอมรับในสมมติฐานข้อที่ห้า

ตาราง 7. อัตราส่วนร้อยละของผู้ที่ตอบอายุคลาดเคลื่อนแยกตามเพศ

จำนวนปีที่คลาดเคลื่อน	เพศ	
	ชาย	หญิง
- 1	6.4	7.0
0	37.6	34.0
+ 1	43.1	51.3
+ 2	12.8	7.8
รวม	100.0	100.0
จำนวน	(109)	(115)

ไค-สแควร์ : 2.40
นัยสำคัญ : 0.49

สรุปแล้ว คนส่วนใหญ่ทั้งเพศชายและเพศหญิงยังคงนิยมที่จะบอกอายุอย่างมากกว่าอายุเต็มปี การปกปิดไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้คนตอบอายุอย่าง แต่อาจจะอยู่ที่นิสัยความนิยมหรือความเคยชินมากกว่า ส่วนการศึกษาาก็ไม่ได้ช่วยให้คนรายงานอายุถูกต้องเพิ่มขึ้นแต่อย่างไร แต่อายุจริงกลับมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความถูกต้องของรายงานอายุ กล่าวคือ คนสูงอายุมีแนวโน้มที่จะตอบอายุได้ถูกต้องมากกว่าคนอายุน้อย ซึ่งแสดงว่าความคลาดเคลื่อนของรายงานอายุกลับมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่ด้วยเหตุผลใดนั้นไม่สามารถอธิบายได้จากข้อมูลนี้

ดังนั้นอาจกล่าวว่า คนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ที่ถูกต้องในการนับอายุ กล่าวคืออายุนั้นควรจะนับถึงวันเกิดครั้งสุดท้ายที่ผ่านมา ไม่ใช่นับถึงวันเกิดที่จะถึงหรือกล่าว

อีกนัยหนึ่ง สังคมไทยมีความนิยมที่จะตอบอายุอย่างมากกว่าอายุเต็มปี ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทยก็ได้

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากคนส่วนใหญ่ยังมีแนวโน้มที่จะรายงานอายุอย่างมากกว่าอายุเต็มปี ในงานวิจัยจึงไม่ควรถามอายุแต่เพียงอย่างเดียว ควรจะถามถึงวันเดือนปีเกิดด้วยเพื่อใช้ในการตรวจสอบความถูกต้องของอายุ
2. การวิจัยที่ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ ควรต้องคำนึงถึงความคลาดเคลื่อนของรายงานอายุด้วย
3. รายงานนี้เป็นเพียงการสำรวจในเขตชนบท และเพียงอำเภอเดียวเท่านั้น จึงยังไม่สามารถอธิบายถึงปรากฏการณ์ทั่ว ๆ ไปได้ ดังนั้นจึงน่าที่จะมีการวิจัยเช่นนี้อีก โดยควรเพิ่มขนาดของตัวอย่างข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่อยู่อาศัยและความรู้เกี่ยวกับประชากรเข้าไปด้วย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยไมโครคอมพิวเตอร์ ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Population Sciences Re-Entry Program, The Rockefeller Foundation) ที่ให้กับสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้เขียนขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ เสี้ยวประไพ และรองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล ที่ได้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการเขียนรายงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

นักศึกษาปริญญาโท รุ่นที่ 10. 2531. *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมโครงการสร้างงานในชนบท ในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พ.ศ.2530*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (เอกสารอัคราณา)

Chamratrithirong, A., N. Debavalya, and J. Knodel. 1978. *Age Reporting in Thailand : Age at Last Birthday versus Age at Next Birthday*. Paper presented at the National Academy of Science Work-shop on Population, Pattaya, Thailand, June.

United Nations. 1955. *Methods of Appraisal of Quality of Basic Data for Population Estimates*. Population Studies No.23. Manuals on Methods of Estimating Population. Manual II. New York.

ภาคผนวก

ตาราง ผ.1 อัตราส่วนร้อยละของผู้ที่ตอบอายุคลาดเคลื่อน จำแนกตามกลุ่มอายุจริง

อายุ	จำนวนปีที่คลาดเคลื่อน				รวม	จำนวน
	-1	0	+1	+2		
15 - 19	2.9*	26.5	64.7	5.9*	100.0	(34)
20 - 24	3.0*	39.4	54.6	3.0*	100.0	(33)
25 - 29	6.1*	30.3	54.6	9.1*	100.0	(33)
30 - 34	10.7*	32.1	42.9	14.3*	100.0	(28)
35 - 39	-	39.3	42.9	17.9	100.0	(28)
40 - 44	4.4*	34.8	43.5	17.5*	100.0	(23)
45 - 49	10.0*	35.0	45.0	10.0*	100.0	(20)
50 - 54	20.0*	46.7	20.0*	13.3*	100.0	(15)
55 - 59	20.0*	60.0*	20.0*	-	100.0	(10)

หมายเหตุ : ไม่แสดงค่าไค-สแควร์ และนัยสำคัญ เพราะมากกว่า 1 ใน 5 ของช่องทั้งหมด

จำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 5 ราย

* จำนวนตัวอย่างน้อยกว่า 5 ราย